

Hilde C. Bjørnland, 31.12.2004

En usikker verden

Julen er tid for å lese bøker, og under juletreet i år lå boken "Historien om det som ikke skjedde - Kontrafaktisk historie", av historiker Øystein Sørensen. Der prøver han å svare på hvordan verden kunne ha blitt dersom historien hadde tatt andre vendinger og for eksempel Hitler hadde vunnet 2. verdenskrig. Et kontrafaktisk forløp handler om å tenke alternative historiske baner enn de faktiske.

Nå er det ikke bare i historiefaget det er populært å drive med denne type analyser. Samfunnsøkonomien er fullt opp av kontrafaktiske scenarier. For økonomer har slike analyser vært nyttig for å anslå bidraget til økonomisk utvikling fra enkelthendelser. Betydningen av å være en oljemasjon har for eksempel blitt analysert ved å sammenligne det faktiske forløp med et scenario der Norge ikke har noen oljesektor. Ikke overraskende kommer Norge dårligere ut når vi ikke har noen oljesektor enn når den er med. Hvor nyttig denne type scenario er vil imidlertid avhenge av hva man forutsetter for det alternative historieforløpet. For eksempel kunne man tenke seg at uten oljesektoren kunne det ha vokst frem annen type industri. Kanskje kunne svenskens Volvo og finneses Nokia ha vært i Norge?

Et annet eksempel på en kontrafaktisk analyse finner man i Norges Banks siste inflasjonsrapport i år. Der spør de hvordan renten ville vært satt dersom Banken hadde ført en annen handlingsregel for pengepolitikken fra 1999. De vurderer tre typer regler og finner at med to av reglene ville renten vært betydelig lavere frem til 2004, for så å være noe høyere.

For økonomer er det ikke bare alternative hendelser fra historien som er interessante å analysere. Spådommer om fremtiden blir ofte supplert med alternative tenkte baner. I Statistisk sentralbyrås (SSB) siste prognoser anslås det at en svak økonomisk utvikling i utlandet vil føre til at renten i Norge forblir uforandret ut 2007. Deretter snus imidlertid bildet på hodet, og forskerne spør hva som ville skjedd dersom det skulle gå bedre enn ventet i Europa, slik at utenlandsrentene og deretter norske renter etter hvert blir satt opp. For mange vil imidlertid dette ikke ha karakter av å være en kontrafaktisk analyse, men heller en vinglete prognose. Jeg syns imidlertid at så lenge Norges Bank bestemmer renten ut fra deres anslag på norsk økonomi 2-3 år frem i tid, blir det å vurdere alternative spådommer om fremtiden like relevant som å se bakover i historien og prøve å skrive den om.

Prognoser holder imidlertid sjelden mål. I hvert fall er ikke anslagene for inneværende år noe fulltreff. For litt over to år siden anslo både Norges Bank og SSB at pristigningen (inflasjonen) i Norge ville ligge rundt 2 prosent ved utgangen av 2004, mot ca ½ prosent som vi ser ut til å ende på. Ingen av disse var i nærheten av å vurdere et scenario der man for alvor spekulerte i om kronestyrkingen man hadde dratt med seg fra 2001 samt lavere prisvekst på importerte konsumvarer kunne bli så omfattende at prisveksten i Norge ville

falle ned mot null, som den har gjort i store deler av 2004. Skulle man ta en slik prognose alvorlig burde Norges Bank på kort tid ha senket renten betraktelig, for å motvirke at lave inflasjonsforventninger festet seg. Men ingen andre vurderte heller en slik situasjon, og det koster lite å være etterpåkløkk. Jeg ser imidlertid frem til den kontrafaktiske analysen som nå kan gjennomføres, der man studerer effekten av om Norges Bank istedenfor å sette opp renten sommeren 2002 (fra 6.5 til 7 prosent) hadde begynt å sette ned renten allerede da. Hvilke renter ville vi hatt i dag?

Men prognoser bommer ikke bare fordi man feilvurderer drivkreftene i økonomien. Prognoser bommer fordi det kommer store uventede sjokk etter at prognosene er gitt, som endrer fundamentale sammenhenger i det økonomiske systemet. En god prognose handler dermed om å justere seg fortest mulig etter at sjokkene har inntruffet.

Fremtiden er usikker og skal man høre på råd fra økonomer bør man være seg denne usikkerheten bevisst. Analytikere som med sikkerhet spår hva som kommer til å skje med valutakurs og aksjemarkedet (for ikke å snakke om rente) neste år skal tas med en klype salt. Med mindre aksje og valutamarkedet speiler fundamentale verdier kan de gå i alle retninger på kort sikt.

Med flodbølgekatastrofen og dens enorme menneskelige tragedie i bakhodet kan jeg ikke annet en konkludere med at ingen kan vite vet med sikkerhet hvordan neste år vil bli.

Med ønske om et mer stabilt og godt nyttår.